

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	1160
Land:	Iran
Kilde:	Landinfo
Titel:	Temanotat. Iran. Mottagelse og behandling av returnerte asylsøkere
Udgivet:	22. november 2024
Optaget på baggrundsmaterialet:	5. februar 2025

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Iran

Mottagelse og behandling av returnerte asylsøkere

22. november 2024

© Landinfo 2024

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A
Postboks 2098 Vika
0125 Oslo
Tel: 23 30 94 70
E-post: landinfo@landinfo.no
www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingstreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

Iranian failed asylum seekers who return to Iran are in most cases stopped after passport control for additional questioning. This applies to those who are forcibly returned as well as those who return voluntarily with a laissez-passer. Persons who exited Iran illegally also risk penal reactions. The most common reaction is a fine or a suspended jail sentence, but this depends on the circumstances of the case.

There are slightly different views as to what could trigger the authorities' interest in a failed asylum seeker. A general impression is that those who were subject to adverse official attention prior to departing Iran, risk reactions upon return. Other factors mentioned include what information the authorities have obtained about a person's activity abroad, and whether this activity is perceived to harm the regime.

Sammendrag

Iranere som returnerer til hjemlandet etter å ha fått avslag på en asylsøknad, må normalt gjennom en ekstra kontroll og utspørring på flyplassen etter den ordinære passkontrollen. Dette gjelder både de som blir tvangsreturnert og de som returnerer frivillig med et laissez-passer. De som forlot Iran ulovlig, kan i tillegg risikere en straffereaksjon. Den vanligste straffen er en bot eller betinget fengsel, men dette kommer an på omstendighetene i saken.

Hva som kan vekke myndighetenes interesse for en returnert, er det litt ulike oppfatninger om. Et generelt inntrykk er at personer som har vært i myndighetenes søkelys før de forlot Iran, risikerer reaksjoner. Andre momenter som trekkes fram, er hvilken informasjon myndighetene har skaffet seg om en persons aktivitet i utlandet, og hvorvidt denne aktiviteten oppfattes å skade regimet.

Innhold

1 Innledning.....	6
1.1 Kilde- og informasjonsgrunnlaget.....	6
2 Returer fra Norge	7
2.1 Frivillig retur gjennom assistert returprogram.....	7
2.1.1 Utstedelse av laissez-passer (LP).....	8
2.2 Tvangsretur	9
3 Ankomstprosedyrer og mottagelse på flyplassen.....	9
3.1 Hvilke sikkerhetsorganer er til stede på flyplassen?	10
3.2 Passkontrollen ved innreise	10
3.3 Mottagelse ved frivillig retur på laissez-passer	11
3.3.1 Intervju med en gruppe frivillig returnerte fra et europeisk land	12
3.4 Mottagelse ved tvangsretur	13
3.4.1 PUs redegjørelse om ankomstprosedyrer	13
3.4.2 Uttalelser fra andre kilder	14
3.5 Kontroll av mobiltelefoner, datamaskiner og SoMe-kontoer	14
4 Utreisebestemmelser	15
4.1 Utreiseforbud	16
5 Straff for ulovlig utreise	17
5.1 Spesialdomstol for behandling av ulovlig utreise.....	18
6 Andre reaksjoner	18
6.1 De aller fleste eksil-iranere opplever ingen problemer ved retur	19
6.2 Vil myndighetene vite at en person har søkt asyl?	19
6.3 Asylsøkere ikke gjenstand for særlig oppmerksomhet.....	20
6.4 Generelt: andre forhold enn det å ha søkt asyl trekkes fram	21
6.5 Enkelte kilder nedjusterer terskelen for reaksjoner	22
6.6 Konkrete saker	23
7 Referanser	24
7.1 Skriftlige kilder.....	24
7.2 Muntlige kilder	27

1 Innledning

Dette temanotatet forsøker å belyse hvordan iranske borgere med endelig avslag på en asylsøknad, blir mottatt og behandlet ved retur til Iran. Notatet tar først for seg returer fra Norge, og beskriver både organiseringen av frivillig retur på assistert returprogram og tvangsretur. Her legger vi også fram returstatistikk fra de siste fem årene. Deretter beskrives ankomstprosedyrer og mottagelse på flyplassen i Iran. Utreisebestemmelser og utreiserestriksjoner blir også kort omtalt, i tillegg til eventuelle straffereaksjoner mot de som har foretatt en ulovlig utreise. Siste kapittel drøfter andre reaksjoner som hjemvendte asylsøkere kan bli møtt med. Disse temaene er forsøkt belyst ut ifra ulike omstendigheter rundt returen, slik som hvorvidt personen returnerer

- under tvang eller frivillig
- på laissez-passer eller med et ordinært pass
- etter en ulovlig eller lovlig utreise fra Iran

Betydningen av tidligere aktivitet i Iran og aktivitet i løpet av oppholdet i utlandet trekkes også inn. Kildematerialet gir imidlertid sjelden opplysninger som gjør det mulig å skille mellom alle de nevnte omstendighetene.

1.1 Kilde- og informasjonsgrunnlaget

Det finnes lite informasjon om situasjonen for hjemvendte asylsøkere i Iran. Fra norsk hold har vi ikke noe system for å følge opp personer som returnerer til hjemlandet etter et avslag på en asylsøknad. Slik Landinfo forstår det, har også andre europeiske land bare unntaksvis etablert slike ordninger. En representant for en vestlig ambassade fortalte Landinfo i 2015 at de fulgte opp returnerte asylsøkere i Iran, både ved ankomst og til dels også etter innreise (vestlig diplomat A, møte i Teheran november 2015). Hvordan dette foregikk i praksis, beskrives i kapittel 3.3.

Vi har ikke konkrete opplysninger om at flere vestlige land har en lignende form for oppfølging av hjemvendte asylsøkere. Utlendingsmyndighetene i Sverige, Danmark og Nederland har opplyst at de ikke systematisk følger opp returnerte asylsøkere (Migrationsverket; Udlændingestyrelsen; MBZ Nederland; e-poster september 2020).

Landinfo er heller ikke kjent med menneskerettighetsorganisasjoner som aktivt følger opp hva som skjer med asylsøkere ved retur til Iran. Dessuten har ingen uavhengige internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner tillatelse til å arbeide i Iran.

Likevel foreligger det en del rapporter fra utlendingsmyndigheter i vestlige land om returproblematikk. I dette notatet bygger vi på rapporter fra belgiske, britiske,

danske, svenske, australske, nederlandske og kanadiske utlendingsmyndigheter, hvor store deler av den aktuelle informasjonen er innhentet fra muntlige kilder. Noe av dette kildematerialet konsentrerer seg om returproblematikk for bestemte typer asylsøkere, slik som kristne konvertitter og iranske kurdere.

Landinfo har også vært i kontakt med en diplomatkilde fra et europeisk land som har gitt oss informasjon fra intervjuer med hjemvendte asylsøkere. Videre har UDI, IOM og Politiets utlendingsenhet (PU) bidratt med informasjon om den praktiske organiseringen av returer fra Norge.

Informasjonen kildene formidler om eventuelle reaksjoner ved retur, spenner bredt. Ulike kilder vektlegger ulike aspekter. Samtidig formidler kildene sjelden spesifikke opplysninger om faktiske hendelser, men snarere vurderinger og analyser av hva de tror kan skje ved retur.

2 Returer fra Norge

Dette kapittelet redegjør for returer til Iran organisert av Utlendingsdirektoratet (UDI) og/eller Politiets utlendingsenhet (PU). Informasjonen og statistikken omfatter kun personer som har returnert på assistert returprogram, eller som har blitt uttransportert av PU. Norske myndigheter har ikke statistikk over iranere som organiserer og gjennomfører hjemreisen på egenhånd.

2.1 Frivillig retur gjennom assistert returprogram

Norske myndigheter tilbyr praktisk og økonomisk støtte til personer uten gyldig opphold i Norge som ønsker å reise tilbake til hjemlandet. Det er UDI som administrerer ordningen, og International Organization for Migration (IOM) er UDIs viktigste samarbeidspartner i dette arbeidet (UDI u.å.-b).

IOM leverer ulike tjenester i returarbeidet, bl.a. praktisk bistand til forberedelser og gjennomføring av reisen. Dette omfatter hjelp til å skaffe reisedokumenter, transittvisum og flybilletter, samt assistanse i transitt og ved ankomst til hjemlandet. IOM har i tillegg ansvar for å veilede og informere personer som ønsker å returnere, og driver også reintegreringstiltak i hjemlandet (UDI u.å.-a; UDI epost oktober 2020).

I noen få saker er det Politiets utlendingsenhet (PU) som gjennomfører den frivillige assisterte returen i samarbeid med UDI. Da følger PU personen på flyet og avleverer vedkommende på flyplassen i hjemlandet. Ordningen brukes som regel av hensyn til flysikkerheten, og skyldes ofte helsemessige eller straffbare forhold (UDI, e-post oktober 2020; PU, telefonsamtale november 2020).

Her er en liste over antall assisterte returer til Iran de siste fem årene (UDI, e-post august 2024):

- 2024 (til og med 20. august): 3 personer
- 2023: 7 personer
- 2022: 4 personer
- 2021: 1 person
- 2020: 12 personer

Noen personer reiser frivillig tilbake til Iran utenfor UDIs program for frivillig assistert retur, men ber likevel politiet om veiledning eller bistand til å skaffe flybilletter. Noen blir også fulgt av PU til den iranske ambassaden for å søke om reisedokument. Blant disse reiser noen tilbake til Iran alene, mens andre blir ledsaget av politiet (PU, e-post november 2024).

2.1.1 Utstedelse av laissez-passer (LP)

Dersom en person ønsker å returnere frivillig til Iran, men ikke har gyldig pass, må det skaffes et nytt reisedokument gjennom iransk ambassade. Noen velger å søke om ordinært pass, mens andre søker om et laissez-passer (LP) fordi det går raskere (PU, møte mars 2024, e-post november 2024).

IOM Norge har opplyst til Landinfo (telefonsamtale oktober 2020) at de er involvert i prosessen med å søke om LP til iranske borgere som velger å returnere gjennom assistert frivillig returprogram. Det betyr at de følger personen til den iranske ambassaden i Oslo. I noen saker bistår også PU med å skaffe reisedokumenter. Årsaken er at PU besitter vedkommendes ID-dokumenter. PU har ellers ingen rolle i møtet med ambassaden (PU, møte mars 2024 og e-post november 2024).

I henhold til nettsidene til den iranske ambassaden i Oslo, må søkere blant annet legge fram sitt gamle pass, nasjonalt ID-kort (*kart-e melli*) og fødselsbok (*shenasnameh*) (Irans ambassade i Oslo u.å.). Ambassaden opplyser imidlertid (telefonsamtale oktober 2024) at de som ikke er i besittelse av de nevnte dokumentene, kan møte opp på ambassaden med det de har av dokumenter. Ambassaden vil intervju dem og eventuelt sjekke deres navn opp mot registre i Iran for å verifisere at de er iranske. PU erfarer også at søkere har fått LP uten å levere inn nasjonalt ID-kort og/eller fødselsbok (møte mars 2024 og e-post november 2024).

Belgiske utlendingsmyndigheter gjenga i 2020 informasjon de hadde fått fra IOMs kontor i Teheran. IOM forklarte at iranske ambassader alltid foretar grundige undersøkelser av den enkelte søkers identitet før det utstedes et LP. Dette kan innebære at også vedkommendes familie i Iran blir kontaktet og bedt

om å bidra til å identifisere søkeren, for eksempel ved å fremlegge fødselsattest (Cedoca 2020, s. 11).

2.2 Tvangsretur

Det er PU som uttransporterer utenlandske borgere uten lovlig opphold i Norge. PUs oppgave er blant annet å forsøke å avklare identiteten til utreisepliktige personer som ikke har sannsynliggjort egen identitet. Dersom en utreisepliktig iraner mangler pass og andre identitetsdokumenter, forsøker PU å avklare om vedkommende er iraner. PU bistår også ofte politidistrikter som har ansvar for utviste utlendinger (PU, e-post november 2024).

Her er en liste over antall personer som har blitt tvangsreturnert til Iran av PU de siste fem årene, inkludert asylsøkere med endelig avslag, bortviste og utviste. Ikke alle ble ledsaget av PU hele veien tilbake til Iran. Man blir ikke nødvendigvis ledsaget selv om returen er organisert av politiet (PU, e-post august 2024 og november 2024):

- 2024 (t.o.m. 31. juli): 8 personer
- 2023: 7 personer
- 2022: 9 personer
- 2021: 5 personer
- 2020: 4 personer
- 2019: 27 personer

3 Ankomstprosedyrer og mottagelse på flyplassen

Dette kapittelet omhandler hovedsakelig ankomstprosedyrer ved Imam Khomeini internasjonale flyplass (IKA) utenfor Teheran. Flyvninger fra Europa ankommer i de fleste tilfeller denne flyplassen (Cedoca 2020, s. 13).

Som de neste underkapitlene vil vise, blir en del returnerte asylsøkere som ankommer IKA-flyplassen, tatt til side etter passkontrollen for en ekstra kontroll og utspørring. Dette gjelder både de som returnerer frivillig med LP og de som blir tvangsreturnert og eskortert av norsk politi.

I noen tilfeller kan disse personene ha brutt utreisebestemmelsene da de forlot Iran, noe som i seg selv kan føre til etterforskning og straffeforfølgelse. Dette belyses i kapittel 5.

3.1 Hvilke sikkerhetsorganer er til stede på flyplassen?

Flere politi- og sikkerhetstjenester er til stede og har ansvar på flyplassene, herunder Revolusjongarden, Narkotikapolitiet, Pass- og grensepolitiet og Tolletaten (UNODC 2019; IRB Canada 2020; Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 26).

En kilde kanadiske myndigheter konsulterte i 2020 (IRB 2020), opplyste at det sikkerhetsmessige ansvaret for IKA-flyplassen i teorien ligger hos Iran Airports Company, men at det i praksis er Revolusjongarden som har dette ansvaret. Pass- og grensepolitiet er også underlagt Revolusjongardens myndighet (IRB Canada 2020). En enhet under Revolusjongarden, The Protection Organization (sāzmān-e hefāzat-e sepāh), har ansvar for sikkerheten rundt viktig infrastruktur og offentlige bygg, herunder flyplasser (Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 26). Under denne enheten finnes det en egen luftfartsenhet, Aviation Protection Unit (IRB Canada 2020).

En vestlig diplomatkilde i Teheran (vestlig diplomat B, e-post august 2024) opplyser at det er politiet, formodentlig Pass- og grensepolitiet, som ivaretar selve passkontrollen.

En ansatt ved flyplassen i Teheran som arbeider for et utenlandsk flyselskap (videomøte juni 2024) bekrefter at det er Revolusjongarden som har det overordnede ansvaret for sikkerheten på flyplassen. Det finnes også et kontor plassert umiddelbart etter passkontrollen som kalles «Presidency Office». Personer fra dette kontoret kan i noen tilfeller stoppe personer som ankommer fra utlandet etter passkontrollen og stille dem spørsmål. Det er også «Presidency Office» som gjennomfører utspørringen og kontrollen av personer som returnerer på LP, ifølge den ansatte ved flyplassen i Teheran (nærmere omtalt i kapittel 3.3.).

3.2 Passkontrollen ved innreise

Sikkerheten på IKA-flyplassen er robust og inkluderer manuell og elektronisk kontroll av reisedokumenter (DFAT 2023, s. 41). Ifølge en vestlig diplomat i Teheran blir passene til alle reisende skannet i passkontrollen ved innreise. Gjennom denne kontrollen får passkontrollørene verifisert at passet er ekte og at informasjonen som kontrolløren får opp på skjermen, inkludert bilde, stemmer overens med den personen som blir sjekket. Kontrollen går svært raskt og tar sjeldent mer enn ti sekunder (vestlig diplomat B, e-postkorrespondanse august 2024).

Utover dette, kjenner ikke Landinfo til hva slags informasjon passkontrolløren får opp om den reisende når passet skannes i passkontrollen. I en dansk rapport fra 2009 som siterer sjefen for passkontrollen ved IKA-flyplassen, bekreftes det at alle pass skannes ved ankomst. Passkontrolløren vil også undersøke om personen har utestående saker med myndighetene. Ifølge en internasjonal organisasjon i

Teheran som ble intervjuet i forbindelse med samme rapport, vil passkontrolløren også sjekke om det er foretatt en illegal utreise. Dersom personen ikke har forlatt Iran på lovlig vis, vil det ikke være registrert noe utreise på vedkommende i datasystemene. Følgelig vil personen bli intervjuet om dette ved ankomst (DIS 2009, s. 39, 41). Landinfo har ikke funnet nyere informasjon som bekrefter disse opplysningene, men det er grunn til å tro at man har et tilsvarende system i dag. Det betyr at alle inn- og utreiser registreres i datasystemet og at det vil komme opp et varsel dersom personen har utestående saker med myndighetene eller domstolene.

Ved utreise vil datasystemene til Pass- og grensepolitiet flagge personer som er underlagt et utreiseforbud. Dette beskrives nærmere i kapittel 4.1.

En ansatt ved flyplassen i Teheran som arbeider for et utenlandsk flyselskap (videomøte juni 2024) opplyser at kontoret som holder til bak passkontrollen, det såkalte Presidency Office, av og til ber flyselskapene om passasjerlister, men dette skjer ikke systematisk. Noen ganger blir flyselskapene også spurt om bestemte navn forekommer i passasjerlistene. Flyselskapene er forpliktet til å besvare slike spørsmål og å utlevere passasjerlister dersom de blir bedt om det.

3.3 Mottagelse ved frivillig retur på laissez-passer

Ved frivillig retur på LP framstår det som rutine å bli tatt til side for ekstra undersøkelser etter passkontrollen. Ifølge DFAT (DFAT 2023, s. 40) blir de som returnerer med LP spurt om forhold ved utreisen fra Iran og hvorfor de reiser på LP. Utspørringene tar vanligvis mellom en halvtime og en time, men kan ta lengre tid hvis den returnerte blir ansett å svare unnnvikende, eller hvis myndighetene får mistanker om en kriminell handling. DFAT viser til at arrestasjon og mishandling ikke er vanlig i denne prosessen.

Utspørringene foretas av det såkalte Presidency Office som befinner seg etter passkontrollen når man ankommer. Flyselskapene melder ellers fra til flyplassen på forhånd dersom de har med seg passasjerer som reiser på LP (ansatt ved flyplassen i Teheran, videomøte juni 2024).

Som redegjort for i kapittel 2.1.1, må søkere gjennom et intervju på ambassaden før de får utstedt et LP.

Uavhengig av om flyplassmyndighetene får spesifikk informasjon om den returnerte eller ikke, vil et LP synliggjøre en uregelmessighet som antagelig blir undersøkt nærmere, ifølge IOM (IOM Norge, telefonsamtale oktober 2020).

IOM opplyser også (IOM Iran, e-post august 2024) at alle som returnerer gjennom deres returprogram og som reiser på LP blir sjekket ved ankomst. Det er Pass- og

grensepolitiet som foretar kontrollene. Kontrollene går vanligvis relativt raskt og myndighetene har på forhånd sjekket dem opp mot aktuelle registre.

I noen få tilfeller er det forhold ved personen som gjør at det blir foretatt ekstra grundige undersøkelser. Det kan for eksempel være opplysninger om kriminelle forhold i Iran eller i utlandet eller andre utestående saker i det iranske rettssystemet. I så tilfelle kan vedkommende bli holdt tilbake for en lengre periode, og eventuelt få eiendeler beslaglagt. I en håndfull saker har det også skjedd at vedkommende blir sluppet fri etter utspørringen på flyplassen, men senere kalt inn til avhør. Det er altså personens tidligere historikk og iranske myndigheters kunnskap om dette som avgjør hvor omfattende kontrollen på flyplassen blir (IOM Iran, e-post august 2024).

Det er for øvrig ingen merknader om Iran på IOMs interne dokumenter om landspesifikke utfordringer knyttet til retur. Det betyr ikke at retur til Iran er uten risiko, men at risikoen ikke er vurdert å være på et nivå som innebærer at IOM må suspendere tilrettelegging av returer til landet (IOM Norge, e-post januar 2023).

3.3.1 Intervju med en gruppe frivillig returnerte fra et europeisk land

En diplomatkilde fra et europeisk land intervjuet i perioden oktober 2018–april 2019 et tjuetall personer i Teheran som i denne perioden hadde returnert frivillig fra kildens hjemland. Kilden har opplyst til Landinfo (e-poster oktober 2020 og januar 2021) at temaet for intervjuene var hva som hadde motivert dem til å reise tilbake, og ikke hvilke opplevelser de hadde hatt på flyplassen i Teheran. Likevel stilte kilden noen spørsmål om dette, ettersom en del iranere med ulovlig opphold sier de frykter den første kontakten med myndighetene i Iran.

Kilden understreker at informasjonen ikke er hentet inn etter standardiserte metodiske kriterier, og tar forbehold om nøyaktigheten i noen av opplysningene Landinfo har mottatt.

Det var kildens inntrykk at de fleste av de intervjuede hadde returnert på LP. De hadde dermed frivillig oppsøkt den iranske ambassaden i landet de oppholdt seg i forut for hjemreisen. Kilden mener iranske ambassader kun utsteder LP etter forhåndsgodkjenning fra myndighetene i Iran.

Samtlige av de intervjuede hadde passert gjennom IKA flyplass. På spørsmål om de hadde opplevd problemer i den forbindelse, hadde stort sett alle svart at de hadde blitt holdt tilbake noen få timer. Mesteparten av denne tiden hadde de tilbrakt i et venterom i påvente av utspørring, som hadde vart i underkant av én time. For de fleste hadde ikke dette vært en spesielt ubehagelig opplevelse. Kilden hadde inntrykk av at de opplevde utspørringene som ganske rutinepregede.

En av de intervjuede opplevde imidlertid utspørringen og oppholdet på flyplassen som ubehagelig. Kilden forstod det som at vedkommende hadde følt seg behandlet som mistenkt, men gikk ikke videre inn på temaet. Denne personen hadde også fått vite at han ville bli gjeninnkalt til en oppfølgingssamtale en måned senere. En annen returnert fortalte at han hadde blitt holdt tilbake i sju–åtte timer over natten, men at utspørringen ikke hadde vært ubehagelig.

Diplomatikilden hadde ikke spurt hva utspørringene hadde handlet om. Ingen av de intervjuede hadde nevnt noe om utlevering av mobiltelefoner eller lignende, men kilden hadde heller ikke spurte dem direkte om det.

Landinfo bemerker at vi ikke vet hvor representative disse personenes opplevelser er. Vi vet heller ikke hvilken aktivitet de har hatt i utlandet, utover det å søke asyl, ei heller om de har reist ulovlig ut av Iran.

Diplomatikilden fortalte at én av de forespurte ikke ønsket å la seg intervju (diplomatkilde fra et europeisk land, e-poster oktober 2020 og januar 2021).

3.4 Mottagelse ved tvangsretur

3.4.1 PUs redegjørelse om ankomstprosedyrer

Tjenestepersoner fra PU eskorterer tvangsreturnerte til Iran. Det varierer hvor langt inn på flyplassen de følger personen og hvem de blir møtt av. Noen ganger blir de møtt av iransk personell ved flytrappa. Andre ganger følger de den uttransporterte til passkontrollen. Dersom PU blir stilt spørsmål, kan de forklare at personen ikke har lovlig opphold i Norge. Oppdraget er ferdig dersom personen blir akseptert inn i Iran (PU, møte mars 2024 og e-post november 2024).

PU har ingen informasjon om andre prosedyrer eller eventuelle utspørringer myndighetene har med returnerte på flyplassen. Det er helt tilfeldig om PU får høre mer om hva som har skjedd med personen etter ankomst (møte mars 2024).

Landinfo har fått opplyst at flyselskap varsler flyplassmyndighetene dersom de har med politieskorterte passasjerer (ansatt ved flyplassen i Teheran, videomøte juni 2024). Utover det er ikke myndighetene nødvendigvis orientert om tvangsreturen på forhånd. PU har ingen kontakt med iranske myndigheter i forkant av en uttransport. Iranske myndigheter får ingen informasjon som sier noe om reisen er frivillig eller med tvang. Slike uttransporter ser helt like ut fra PUs side (PU, møte mars 2024, e-post november 2024).

3.4.2 Uttalelser fra andre kilder

En juridisk kilde i Iran (e-post desember 2020) har opplyst at tvangsreturnerte blir tatt til side for en kort utspørring når de ankommer IKA-flyplassen. Dersom det framkommer opplysninger som myndighetene vil undersøke nærmere, blir vedkommende bedt om å melde seg til videre avhør – typisk i løpet av tre virkedager. Bare i helt spesielle saker, for eksempel hvis personen er ettersøkt eller har en kjent profil, vil vedkommende kunne bli anholdt på stedet, ifølge denne kilden.

I 2015 fortalte en vestlig diplomat (vestlig diplomat A, møte i Teheran november 2015) at ambassaden han representerte, fulgte opp returer til Iran. Ved tvangsreturer befant en ambassadeansatt seg på den andre siden av passkontrollen for å sjekke om den returnerte kom seg greit igjennom. Ledsagende politi overleverte ikke den returnerte til iranske myndigheter, men ble værende igjen på flyet. Dersom den returnerte ble tatt til side for en utspørring, ventet ambassadens representant og fulgte med på hva som skjedde. Han intervjuet deretter personen om hendelsen utenfor flyplassen.

Diplomatikilden fortalte at utspørringen vanligvis varte i én til to timer, og at de returnerte normalt ble spurt hva de hadde gjort utenfor Iran. Diplomaten mente de færreste ville få særlige problemer utover det.

3.5 Kontroll av mobiltelefoner, datamaskiner og SoMe-kontoer

Det er litt ulike oppfatninger om hvorvidt returnerte personers mobiltelefoner, datamaskiner og kontoer på sosiale medier (SoMe-kontoer) blir sjekket på flyplassen. Informasjonen nedenfor indikerer at det kan forekomme, men at det ikke skjer systematisk.

Når en tvangsreturnert kontrolleres på flyplassen, og det foreligger mistanke om aktivisme eller ulovlig aktivitet, kan vedkommende bli bedt om å åpne e-post eller sosiale medier. Det opplyser en juridisk kilde i Iran (e-post desember 2020). Hvis den returnerte nekter å imøtekomme dette, kan mobil og datautstyr bli beslaglagt. I så tilfelle kan personen bli anholdt og nektet å ta kontakt med familien – selv om familien har møtt opp på flyplassen for å ta imot den returnerte. I siste instans kan det bli brukt psykisk eller fysisk press for å få personen til å samarbeide, ifølge denne kilden.

Den samme juridiske kilden (e-post desember 2020) mente for øvrig at sosiale medier vil være av spesiell interesse hvis personen har mange følgere.

I 2019 opplyste Amnesty International til svenske Migrationsanalys (2020, s. 27)¹ at det ikke er uvanlig at myndighetene sjekker returnerte og besøkende borgers mobiltelefoner og SoMe-kontoer. Dette gjelder spesielt borgere med tilknytning til land som på det gitte tidspunktet er «aktuelle i Iran». Amnesty viste til at kontrollene skjer usystematisk, og bidrar til å skape usikkerhet og frykt. De mente videre at iranere som reiser til hjemlandet, bør ta forholdsregler som å deaktivere sosiale medier, rense telefoner og skaffe e-postkontoer som er sikre å vise fram ved kontroll. Samtidig påpekte Amnesty at manglende aktivitet på sosiale medier også kan vekke mistanke hos iranske myndigheter (Migrationsanalys 2020, s. 27).

Cedoca på sin side har spurt en medarbeider ved Center for Human Rights in Iran (CHRI) om dette. Vedkommende svarte at flere av hans nylig returnerte venner ikke hadde sagt noe om at de ble bedt om å oppgi SoMe-informasjon (Cedoca 2020, s. 7).

Landinfo bemerker at kontroll av datamaskin og mobiltelefon er en vanlig etterforskningsmetode ved mistanke om straffbare forhold. Å bli avkrevd brukernavn og passord til digitale enheter er noe det rapporteres om ved avhør (se bl.a. Freedom House 2023; Anderson & Sadjadpour 2018, s. 26; U.S. Department of State 2023, s. 61).

4 Utreisebestemmelser

Iranske borgere må betale en utreiseavgift ved hver utreise fra Iran. Avgiften øker for hver utreise og betales når man forlater landet (DFAT 2023, s. 40).

Enkelte grupper må i tillegg søke om en spesifikk utreisetillatelse hver gang de skal reise utenlands. Dette gjelder (DFAT 2023, s. 40; juridisk kilde i Iran, e-post desember 2020):

- personer som har «sensitive yrker» og kritisk kompetanse, for eksempel ansatte i det iranske atomenergibyrået, offiserer i det militæret og ansatte i Revolusjonsgarden og etterretningen²
- utenlandsstudenter – både privatfinansierte og de som har fått statsstipend
- menn i alderen 18–30 år som ikke har fullført militærtjenesten

Sistnevnte gruppe må enten legge fram fritakskort fra vernepliktstjeneste eller en spesifikk tillatelse fra Public Military Service Department for å få utstedt pass.

¹ Migrationsanalys undersøkte denne problematikken i forbindelse med en rapport om kristne konvertitter som de publiserte i 2020. Amnesty i London uttalte seg imidlertid på generelt grunnlag, og ikke spesifikt om konvertitter.

² For enkelte viktige posisjoner kan reiserestriksjonene vare i flere år etter pensjonering (juridisk kilde i Iran, e-post desember 2020).

Alle gruppene må også betale et depositum som de får tilbake når utenlandsoppholdet er avsluttet. De som studerer i utlandet, trenger i tillegg en bekreftelse på opptak til studium for å få innvilget utreisetillatelsen (DFAT 2023, s. 40; MBZ Nederland 2022, s. 15-16).

Noen trenger også tillatelse fra verge eller ektemann for å få utstedt pass (DFAT 2023, s. 40; MBZ Nederland 2023, s. 94):

- personer under 18 år må få tillatelse av far eller verge
- gifte kvinner må få tillatelse av ektemannen³

4.1 Utreiseforbud

Et utreiseforbud forhindrer en person i å forlate landet. Utreiseforbud kan utstedes av domstolene eller påtalemyndigheten (Prosecutor's Office) i ulike stadier av en straffeprosess. Andre etater som skattemyndighetene, eiendomsregistrene eller banker kan også be påtalemyndigheten om å utstede et utreiseforbud (Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 70). Utreiseforbud kan utstedes på grunnlag av sikkerhetsbetrykninger, pågående straffesaker, usonede dommer, ubetalt skatt eller utestående gjeld (DFAT 2023, s. 40).

Det er ingen automatikk i at det utstedes et utreiseforbud ved pågående straffesaker eller for personer som er dømt og venter på soning. Dette vurderes av domstolene i hver enkelt sak (Migrationsverket 2024, s. 14-15; MBZ Nederland 2022, s. 88; DIS & DRC 2018b, s. 8).

Når det utstedes et utreiseforbud, varsler påtalemyndighetene eller domstolene Pass- og grensepolitiet som har det formelle ansvaret for å opprettholde et utreiseforbud (Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 71).

Et utreiseforbud varer i seks måneder, men kan forlenges med ytterligere seks måneder av domstolene eller påtalemyndighetene. Dersom det ikke fornyes, opphører det automatisk (Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 71).

Myndighetene informerer ikke nødvendigvis den det gjelder om at det er utstedt et utreiseforbud i hans eller hennes navn, men personer kan selv sjekke dette ved å kontakte Pass- og grensepolitiet (Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 72). Enkelte er ikke kjent med at de er underlagt et utreiseforbud, og oppdager det først når de ankommer passkontrollen (DFAT 2023, s. 40).

³ I henhold til passloven kan en ektemann også kreve at det utstedes et utreiseforbud på hans ektefelle selv om hun allerede har fått utstedt et pass (MBZ Nederland 2023, s. 94).

Flere kilder viser til at det også finnes to andre lister som reisende iranere sjekkes opp mot uavhengig av systemene som Pass- og grensepolitiet benytter. Den ene føres av Etterretningsdepartementet, den andre av Revolusjongarden. Disse sikkerhetstjenestene har ikke formell myndighet til å utstede utreiseforbud, men i praksis kan de ganske enkelt beslaglegge pass på flyplassen, og dermed hindre passinnehaveren i å reise. Dette kan ramme aktivister og dissidenter uten at det er åpnet straffesak mot dem (Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 70-71; DFAT 2023, s. 40; CHRI 2014).

5 Straff for ulovlig utreise

Det framstår ikke helt entydig hvilke reaksjoner en returnert kan vente dersom det oppdages at han/hun forlot Iran irregulært. Ulovlig utreise omfatter alt fra å forlate landet uten pass eller med falske dokumenter, til å trosse et direkte utreiseforbud (se kapittel 5.1).

IOM opplyste til danske myndigheter i 2017 at de som har reist ut ulovlig, vil bli bedt om å forklare hvordan de forlot landet, og at de noen ganger også kan bli kalt inn til flere avhør (DIS & DRC 2018a, s. 29). I et møte med Landinfo i 2015 uttalte IOM at de færreste ville få bot eller bli straffeforfulgt, men at de ville bli holdt tilbake på flyplassen noen timer (IOM Iran, møte i Teheran november 2015).

I henhold til passloven fra 1972 (artikkel 34) kan ulovlig utreise straffes med fengsel, bot eller begge deler. Passlovens artikkel 34 stadfester at (Blondel et al. 2015, s. 17, uoffisiell oversettelse):

The exit of the country without a passport or documents shall be punished by a prison sentence from two months to six months of jail or by compensation from two thousand rials to twenty thousand rials, or both.

Hva som er de gjeldende satsene på bøtene, har det vært vanskelig å få klarhet i. I 1988 skal strafferammen for ulovlig utreise ha blitt endret til en bot på 100 000–500 000 Rial (ca. 25–125 NOK etter dagens kurs), eller ett til to års fengsel (Davoudabadi.ir 2012). Det har også blitt hevdet at boten nå kan være betydelig høyere, 500 000–3 000 000 Tomans⁴ (ca. 1250–7500 NOK etter dagens kurs), og at dette er basert på en lovendring i 2010 (Mohammad Hedayati-Kakhki, som gjengitt i UK Upper Tribunal 2016, s. 14-15). En iransk juridisk kilde har imidlertid opplyst at passloven ikke har blitt endret siden 1988, og viser til satsene som ble fastsatt det året (e-post desember 2020).

⁴ 1 Toman tilsvarer 10 Rial.

Dersom ulovlig utreise blir straffeforfulgt, synes den vanligste straffen å være bot eller betinget fengselsdom – med mindre det er mistanke om andre straffbare forhold i tillegg. Dette opplyser en juridisk kilde i Iran (e-post desember 2020). Hvis flukten har hatt sammenheng med å unndra seg straffeforfølgelse, involvering i kriminell aktivitet som smugling, menneskesmugling eller assistanse til militante grupper virksamhet på grensen, blir reaksjonen langt hardere. Men det vil i så fall bli straffet med hjemmel i straffelovens bestemmelser for de aktuelle forholdene, ifølge den juridiske kilden.

Også andre kilder peker på at bøter er den vanligste straffen ved ulovlig utreise, med mindre vedkommende også er ettersøkt for andre forhold (MBZ Nederland 2023, s. 94; Cedoca 2020, s. 8).

Den kurdiske organisasjon Association of Human Rights in Kurdistan – Geneva (KMMK-G) (gjengitt i DIS 2020, s. 32, 57-58) mente at iranske sikkerhetsmyndigheter har en tendens til å mistenke alle kurdere for å være aktivister. En kurder som forlater landet uten tillatelse, risikerer å bli møtt med enda større mistanke fordi den ulovlige utreisen blir sett på som et bevis på aktivisme. I henhold til denne kilden vil dermed returnerte kurdere risikere arrestasjon utelukkende fordi de har reist ut ulovlig og søkt asyl.

5.1 Spesialdomstol for behandling av ulovlig utreise

Det finnes en spesialdomstol på Mehrabad flyplass utenfor Teheran som behandler saker om ulovlig utreise. En juridisk kilde i Iran opplyste (e-post desember 2020) at denne domstolen kun behandler saker om forfalskning av reisedokumenter og ulovlig utførsel av verdigjenstander eller valuta. Domstolen befatter seg altså ikke med ulovlig utreise som sådan, men kan bli involvert hvis det har blitt brukt falske eller forfalskede ID-papirer og dokumenter. En typisk illegal grensepassering uten pass (utenom offisiell grenseovergang) vil altså ikke sortere under Mehrabad-domstolens mandat. En passering gjennom offisiell grenseovergang med falskt pass, vil derimot kunne behandles der.

Domstolen omtales som Tehran Public Prosecutor Office number 30 (juridisk kilde i Iran, e-post desember 2020).

6 Andre reaksjoner

Vi har nå sett at returnerte asylsøkere kan bli stoppet og undersøkt på flyplassen ved hjemkomst til Iran, og at de som har reist ut ulovlig, kan bli bøtelagt og/eller få fengselsstraff.

Dette kapittelet forsøker å belyse i hvilken grad returnerte asylsøkere kan bli utsatt for andre reaksjoner, og hvilke forhold som kan utløse det. Kildene er relativt vage med hensyn til nøyaktig hvilke reaksjoner en returnert kan oppleve. Ofte refereres det til «problemer» eller «vanskeligheter» i forbindelse med retur, uten at det er presisert hva som konkret ligger i det.

Når det gjelder hva som kan utløse reaksjoner, vektlegger ulike kilder forskjellige aspekter. Det er ikke alltid klart om uttalelsene bygger på empiri og kjennskap til konkrete tilfeller, eller om det er spekulasjoner basert på generell kunnskap om Iran. Gjennomgående foreligger det lite spesifikk og etterprøvbar informasjon om konkrete hendelser. Kildene skiller dessuten sjelden mellom tvangsbasert og frivillig retur i sine analyser.

En del av kildematerialet beskriver iranere med dobbelt statsborgerskap. Personer i denne kategorien som samtidig anses å ha forbindelser til akademiske, økonomiske eller kulturelle institusjoner i vestlige land, har de siste årene blitt straffeforfulgt for å samarbeide med en «fiendtlig stat» (HRW 2018). Det blir påpekt at Iran prøver å oppnå økonomiske og politiske innrømmelser fra vestlige land med slike fengslinger og domfellelser (Ferguson 2020; Rafizadeh 2020).

Nederlandske myndigheter (MBZ Nederland 2023, s. 115-116) viser til anonyme konfidensielle kilder som mener at iranere med dobbelt statsborgerskap ofte blir tatt til side for en ekstra kontroll etter passkontrollen, og at innholdet på deres PCer og mobiltelefoner kan bli undersøkt.

6.1 De aller fleste eksil-iranere opplever ingen problemer ved retur

Mange iranere har forlatt hjemlandet siden revolusjonen i 1979. Det er estimert at et sted mellom fire og fem millioner iranere bor utenfor Iran. Om man tar med barn født i utlandet av iranske foreldre, som ofte også har krav på iransk statsborgerskap, er tallene enda høyere (Iran International 2024). Nederlandske myndigheter skriver at deler av denne store iranske diasporaen besøker Iran jevnlig, for eksempel i forbindelse med ferier og familiebesøk. De fleste opplever ingen problemer i den forbindelse (MBZ Nederland 2023, s. 132). En vestlig diplomatkilde i Teheran opplyser at det ankommer et tosifret antall fly til Imam Khomeini flyplassen i Teheran daglig. De aller fleste passasjerene er iranere. I passkontrollen blir passene skannet. Selve kontrollen går svært raskt. Diplomaten, som jevnlig reiser inn og ut av landet, hadde selv aldri observert at noen blir tatt til side eller utsatt for ytterligere kontroll (vestlig diplomat B, e-postkorrespondanse august 2024).

6.2 Vil myndighetene vite at en person har søkt asyl?

Nederlandske myndigheter viser til at en asylsøker som har gyldig iransk pass kan reise uhindret tilbake til Iran på samme måte som andre reisende (MBZ Nederland

2019, s. 62). I slike tilfeller vil ikke nødvendigvis iranske myndigheter fange opp at vedkommende har søkt asyl i et annet land.

Derimot må iranere som søker om nytt pass ved iranske ambassader, oppgi hvilket oppholdsgrunnlag de har i bostedslandet. Dersom de har opphold på grunnlag av å ha søkt asyl, har det vært praksis at man må fremlegge en skriftlig erklæring hvor det skal redegjøres for utreisen fra Iran, hvordan de har fått innvilget asyl og nåværende situasjon/status (Econsulate u.å.-b).

I et eget søknadsskjema for pass er det også et felt hvor det avkreves en beklagelse for å ha søkt asyl (Econsulate u.å.-a; Landinfo 2021, s. 32).

Vedkommende skal sette kryss ved følgende utsagn (Econsulate u.å.-a, Landinfos oversettelse):

Undertegnede: ... ved å angre på å ha søkt om asyl i mitt oppholdsland, ber om å få konsulære tjenester fra den islamske republikken Irans representasjon.

Dette skjemaet finnes ikke lenger på nettsidene til den iranske ambassaden i Oslo, men ligger på sidene til det iranske utenriksdepartementet og på nettsidene til enkelte andre iranske ambassader. Landinfo er derfor usikker på hvordan dette praktiseres i dag.

6.3 Asylsøkere ikke gjenstand for særlig oppmerksomhet

Nederlandske myndigheter peker på at det ikke finnes lover i Iran som kriminaliserer det å søke asyl i et annet land (MBZ Nederland 2019, s. 15).

Ifølge australske Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) er ikke asylsøkere som returnerer til Iran gjenstand for særlig oppmerksomhet fra iranske myndigheter. Asylsøkernes aktiviteter i eksil, inkludert deres profiler på sosiale medier, blir ikke systematisk undersøkt av iranske myndigheter, med mindre vedkommende har fått oppmerksomhet i offentligheten eller er en offentlig person. DFAT skriver også at svært mange iranere har forlatt landet siden revolusjonen i 1979, og myndighetene aksepterer at mange vil søke å leve og jobbe utenlands av økonomiske årsaker (DFAT 2023, s. 40)

Landinfo har i senere tid ikke funnet spesifikke indikasjoner på at returnerte personer har blitt straffeforfulgt eller opplevd andre reaksjoner utelukkende på grunnlag av å ha søkt asyl. Vi må likevel ta forbehold om at vi vet svært lite om hva som har forårsaket reaksjoner i konkrete saker det er rapportert om.

6.4 Generelt: andre forhold enn det å ha søkt asyl trekkes fram

Det er et generelt inntrykk at personer som har vært i myndighetenes søkelys før utreise, kan være utsatt for reaksjoner ved hjemkomst. Opplysningene myndighetene har om en persons aktivitet før utreisen, vil antagelig hefte ved vedkommende og påvirke behandlingen ved retur, uavhengig av hvor lenge en person har vært ute av landet (Norges tidligere spesialutsending i Iran, video-samtale oktober 2020).

Det kan også ha betydning hvilken informasjon myndighetene har skaffet seg om en returnert persons aktivitet i utlandet, og i hvilken grad slike handlinger oppfattes å skade regimet. Kildenes vurderinger varierer imidlertid noe med hensyn til hva slags utenlandsaktivitet myndighetene kan fatte interesse for.

Det rapporteres stadig om at Iran har interesse av og evne til å overvåke sine borgers aktiviteter i utlandet. Slik overvåkning foregår også i Norge (PST 2024, s. 15; Landinfo 2022, s. 13-16). De iranske etterretningstjenestene forsøker også å verve nye informanter som kan samle inn informasjon på deres vegne. Enkelte blir forsøkt presset til å opptre som informanter, herunder iranere bosatt i utlandet som besøker hjemlandet (Landinfo 2022, s. 15).

Iranere kan også straffeforfølges i Iran for visse lovbrudd begått i utlandet, inkludert forhold som anses som kriminelt i Iran, men ikke i bostedslandet (Landinfo, CGRS & SEM 2021, s. 37).

Det finnes en del informasjon fra utlendingsmyndigheter i vestlige land om risikoen for reaksjoner mot returnerte asylsøkere. I publikasjoner fra de siste årene presenterer disse myndighetsorganene informasjon fra muntlige og til dels anonyme kilder. Inntrykket som avtegner seg, er at iranske myndigheter er mest interessert i personer med en tidligere kjent profil, personer som har utført handlinger som oppfattes å skade den islamske republikkens omdømme, og til dels også personer som kan ha nyttig informasjon for regimet:

- Som tidligere nevnt, skriver DFAT (2023, s. 40) at iranske myndigheter vier liten oppmerksomhet til returnerte asylsøkere. Asylsøkernes aktiviteter i utlandet, inkludert deres aktiviteter i sosiale medier, blir sjeldent undersøkt av iranske myndigheter ved retur, med mindre det dreier seg om iranere med en kjent offentlig profil. De som returnerer på LP må normalt gjennomgå en utspørring på flyplassen, men DFATs vurdering er at arrestasjon og mishandling ikke er vanlig i denne prosessen.
- Videre framholder DFAT at behandlingen av returnerte avhenger av aktivitet/profil før utreise og etter hjemkomst. Personer som ikke har vært gjenstand for negativ oppmerksomhet før utreise, har etter DFATs vurdering liten risiko for å bli overvåket, mishandlet eller utsatt for andre former for «offisiell diskriminering» ved hjemkomst (DFAT 2023, s. 40).

- Kanadiske utlendingsmyndigheter (IRB Canada 2024) viser til informasjon de har fått fra en tidligere iransk professor ved York University som har skrevet en rekke artikler og bøker om Iran. Professoren mener at opposisjonelle (anti-government activists) definitivt vil bli arrestert dersom de reiser til Iran, og at de fleste vil bli arrestert umiddelbart ved ankomst. En representant for organisasjonen Human Rights Activists News Agency (HRANA) mener at behandlingen iranere får ved retur styres av hvorvidt myndighetene anser vedkommende som en trussel mot landet. Myndighetenes vurdering av denne trusselen vil avhenge av flere faktorer, slik som statsborgerskap, hvilket land personen returnerer fra og vedkommendes aktiviteter i eksil. En annen professor i statsvitenskap ved University of Tennessee som har studert autoritære regimer i Midtøsten og skrevet om Iran, mener at iranere som har deltatt i protester i Iran og som så reiser i eksil, ikke ville få problemer ved hjemkomst til Iran. Men de vil bli pågrepet dersom det er siktelsener eller åpne pågående straffesaker mot dem.

6.5 Enkelte kilder nedjusterer terskelen for reaksjoner

Nederlandske myndigheter (MBZ Nederland 2023, s. 115-116) skriver at hjemvendte migranter av og til opplever «problemer» ved eller etter retur til Iran, og drøfter forhold som er med på å øke risikoen. Drøftingen baserer seg på uttalelser fra anonyme konfidensielle kilder. Kildene er delte i synet på om etnisitet eller religiøs tilhørighet har betydning for hvordan man ble behandlet ved retur. Når det gjelder asylsøkere, mener en kilde at en asylsøknad i seg selv kan skape problemer ved retur til Iran dersom myndighetene er kjent med asylsøknaden. Myndighetene kan mistenke at vedkommende har gjort noe ulovlig i Iran. Ifølge en annen kilde vil myndighetene intervju nesten alle de vet har søkt asyl for å avdekke om de har tatt del i politisk eller religiøs aktivitet i utlandet (MBZ Nederland 2023, s. 115-116).

Udlændingestyrelsen (DIS 2020) har snakket med Kurdish Human Rights Network (KHRN) og Association of Human Rights in Kurdistan – Geneva (KMMK-G) om returproblematikken for iranske kurdere. KHRN mente en person som har søkt asyl i utlandet, vil få «vanskeligheter» fordi vedkommende vil bli avhørt om årsaken til asylsøknaden, hva han/hun har sagt om iranske myndigheter og hvilke handlinger han/hun har begått mot regjeringen. Mer konkret informasjon kommer ikke fram i rapporten (DIS 2020, s. 33, 91).

KMMK-G mente at iranske kurdere ofte blir mistenkt for å være aktivister, særlig hvis de har reist ut av Iran uten tillatelse. I tillegg hevdet kilden at de som returnerer fra Europa, vil bli møtt med større mistenksomhet enn de som returnerer fra Kurdistanregionen i Irak (KRI): noen vil bli arrestert, og andre ikke (DIS 2020, s. 32, 58).

6.6 Konkrete saker

Det finnes enkelte rapporteringer om at returnerte asylsøkere har blitt arrestert og fengslet og/eller møtt andre reaksjoner ved hjemkomst til Iran. Slike enkeltsaker er imidlertid lite egnet til å opplyse returproblematikken. Opplysningene som kommer fram i rapporteringer om konkrete saker, er vanskelige å verifisere. Det er ofte sterke interesser i spill, noe som kan skape sprikende virkelighetsbeskrivelser og hindre at faktiske forhold og reelle årsaks-sammenhenger kommer fram. Omstendighetene rundt og bakgrunnen for arrestasjonene er derfor ofte uklare. I dette notatet har vi derfor unnlatt å gå nærmere inn på beskrivelser av enkeltsaker.

7

Referanser

7.1 Skriftlige kilder

- Anderson, Collin & Sadjadpour, Karim (2018). *Iran's Cyber Threat. Espionage, Sabotage, and Revenge*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace. Tilgjengelig fra https://carnegieendowment.org/files/Iran_Cyber_Final_Full_v2.pdf [lastet ned 23. november 2022].
- Blondel, Charlotte; Conciatori, Marie; Preiss, Nausicaa; Monas, Maritxell Sayos; Seiller, Suzanne & Uhlmannsiek, Janine (2015, mai). *Post-deportation risks: Criminalized departure and risks for returnees in countries of origin*. Post-Deportation Monitoring Network. Tilgjengelig fra <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2015/dec/post-Deportation-Risks-Country-Catalogue.pdf..pdf> [lastet ned 2. september 2024].
- Cedoca (2020, 30. mars). *IRAN Treatment of returnees by their national authorities*. Brussel: Cedoca. Tilgjengelig fra https://www.cgrs.be/sites/default/files/rapporten/coi_focus_iran_treatment_of_returnees_by_their_national_authorities_20200330.pdf [lastet ned 20. august 2024].
- CHRI, dvs. Center for Human Rights in Iran (2014, 14. januar). *Iranian Officials to Answer Questions About Foreign Travel Bans*. New York: CHRI. Tilgjengelig fra <https://iranhumanrights.org/2014/01/travel-bans/> [lastet ned 1. november 2024].
- Davoudabadi.ir (2012). *ماده 34 قانون گذرنامه فصل یازدهم - مجازاتها* [Passloven. Kapittel 11. Artikkel 34]. Davoudabadi.ir. Tilgjengelig fra <https://davoudabadi.ir/page/6348905/%D9%85%D8%A7%D8%AF%D9%87-34-%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86-%DA%AF%D8%B0%D8%B1%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87>.
- DFAT, dvs. Department of Foreign Affairs and Trade (Australia) (2023, 24. juli). *Country Information Report Iran*. Canberra: DFAT. Tilgjengelig fra <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/country-information-report-iran.pdf> [lastet ned 5. august 2024].
- DIS, dvs. Danish Immigration Service (2009, april). *Human Rights Situation for Minorities, Women and Converts, and Entry and Exit Procedures, ID Cards, Summons and Reporting, etc*. København: Danish Immigration Service. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/reference/factfinding/dis/2009/en/72868> [lastet ned 14. november 2024].
- DIS, dvs. Danish Immigration Service (2020, februar). *Iranian Kurds. Consequences of political activities in Iran and KRI*. København: Danish Immigration Service. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/en/file/local/2024578/Report+on+Iranian+Kurds+Feb+2020.pdf> [lastet ned 23. november 2022].
- DIS, dvs. Danish Immigration Service & DRC, dvs. Danish Refugee Council (2018a, februar). *House Churches and Converts. Joint report from the Danish Immigration Service and the Danish Refugee Council based on interviews in Tehran, Iran, Ankara, Turkey and London, United Kingdom, 9 September to 16 September 2017 and 2 October to 3 October 2017*. København: DIS. Tilgjengelig fra https://www.ecoi.net/en/file/local/1426255/1788_1520517773_house-churches-and-converts.pdf [lastet ned 2. september 2024].

- DIS, dvs. Danish Immigration Service & DRC, dvs. Danish Refugee Council (2018b, februar). *Iran. Judicial issues. Joint report from the Danish Immigration Service and The Danish Refugee Council based on interviews in Tehran, Iran, and London, United Kingdom, 9 September to 15 September 2017 and 2 October to 3 October 2017*. København: Danish Immigration Service. Tilgjengelig fra https://www.ecoi.net/en/file/local/1438731/1226_1531997457_report-judicial-issues-220218.pdf [lastet ned 23. oktober 2024].
- Econsulate (u.å.-a). پرسش نامه ویژه صدور گذرنامه [Spørreskjema ved utstedelse av pass]. Teheran: Ministry of Foreign Affairs. Tilgjengelig fra <https://econsulate.mfa.ir/files/econsulate/Pages/sodoor%20gozarnameh.pdf> [lastet ned 13. august 2024].
- Econsulate (u.å.-b). پرسشنامه مربوط به پناهندگان [Spørreskjema for flyktninger]. Teheran: Ministry of Foreign Affairs. Tilgjengelig fra <https://econsulate.mfa.ir/files/econsulate/Pages/sharhe%20khoruj.pdf> [lastet ned 13. august 2024].
- Ferguson, D. (2020, 20. desember). 'Nazanin Zaghari-Ratcliffe is a hostage: the government needs to call her that'. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <https://www.theguardian.com/news/2020/dec/20/nazanin-zaghari-ratcliffe-is-a-hostage-the-government-needs-to-call-her-that> [lastet ned 27. september 2024].
- Freedom House (2023). *Freedom of the net 2023. Iran*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra <https://freedomhouse.org/country/iran/freedom-net/2023> [lastet ned 20. august 2024].
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2018, 26. september). *Iran: Targeting of Dual Citizens, Foreigners*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2018/09/26/iran-targeting-dual-citizens-foreigners> [lastet ned 27. september 2024].
- Iran International (2024, 9. januar). Judiciary chief claims Iranians abroad want to return but lack trust. *Iran International*. Tilgjengelig fra <https://www.iranintl.com/en/202401095533> [lastet ned 14. august 2024].
- Irans ambassade i Oslo (u.å.). درخواست صدور برگه عبور [forespørsel om utstedelse av reisedokument]. Oslo: Irans ambassade i Oslo. Tilgjengelig fra <https://norway.mfa.gov.ir/portal/GeneralCategoryServices/14543> [lastet ned 25. oktober 2024].
- IRB Canada, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2020, 10. mars). *Iran: Exit and entry procedures at airports and land borders, particularly at the Imam Khomeini International Airport; whether authorities alert border officials of individuals they are looking for; incidence of bribery of Iranian border officials to facilitate departure; the punishment for border officers caught taking bribes (2017–February 2020)*. Ottawa: IRB. Tilgjengelig fra <https://irb-cisr.gc.ca/en/country-information/rir/Pages/index.aspx?doc=458058&pls=1> [lastet ned 20. august 2024].
- IRB Canada, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2024, 22. april). *Iran: Treatment by the authorities of anti-government activists, including those returning from abroad; treatment of individuals critical of the state response to the 2020 Ukraine International Airlines (UIA) Flight 752 (PS752) downing (2022–March 2024)*. Ottawa: IRB Canada. Tilgjengelig fra <https://irb-cisr.gc.ca/en/country-information/rir/Pages/index.aspx?doc=458952&pls=1> [lastet ned 18. oktober 2024].
- Landinfo (2021). *Iran: Pass, ID- og sivilstatusdokumenter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/01/Iran-temanotat-Pass-ID-og-sivilstatusdokumenter-NIP-AHOV-05012021.pdf> [lastet ned 13. august 2024].

- Landinfo (2022, 28. november). *Iran: Reaksjoner mot iranere i eksil*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2022/11/Temanotat-Iran-Reaksjoner-mot-iranere-i-eksil-28112022.pdf> [lastet ned 18. september 2023].
- Landinfo; CGRS, dvs. Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons & SEM, dvs. Swiss State Secretariat for Migration (2021, desember). *Iran: Criminal procedures and documents*. Oslo: Landinfo, CGRS, SEM. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2021/12/Iran-report-criminal-procedures-and-documents-122021-4.pdf> [lastet ned 24. november 2022].
- MBZ Nederland, dvs. Ministerie van Buitenlandse Zaken (2019). *Algemeen ambtsbericht Iran. [Generell landrapport Iran]*. Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken. Tilgjengelig fra <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-354f80f3-2a53-44ab-936a-532f80160c8d/pdf> [lastet ned 5. august 2024].
- MBZ Nederland, dvs. Ministerie van Buitenlandse Zaken (2022, mai). *Algemeen ambtsbericht Iran*. Haag: MBZ Nederland. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/en/file/local/2073802/Algemeen+ambtsbericht+Iran+2022-05.pdf> [lastet ned 23. oktober 2024].
- MBZ Nederland, dvs. Ministerie van Buitenlandse Zaken (2023, September). *Algemeen ambtsbericht Iran*. Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken. Tilgjengelig fra <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-58198142a5208814509d74495662d9cb772684aa/pdf> [lastet ned 6. august 2023].
- Migrationsanalys (2020). *Landinformation: Iran - Situationen för konvertiter och regimens övervakning av internet och sociala medier (version 1.0)*. Norrköping: Migrationsanalys. Tilgjengelig fra <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=44432> [lastet ned 24. november 2022].
- Migrationsverket (2024, 30. september). *Iran. Efterspelet till protesterna 2022*. Norrköping: Migrationsverket. Tilgjengelig fra <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=48806> [lastet ned 23. oktober 2024].
- PST, dvs. Politiets sikkerhetstjeneste (2024). *Nasjonal trusselvurdering 2024*. Oslo: PST. Tilgjengelig fra https://www.pst.no/globalassets/2024/nasjonal-trusselvurdering-2024/nasjonal-trusselvurdering-2024_uuweb.pdf [lastet ned 19. august 2024].
- Rafizadeh, M. (2020, 20. mai). Why is Iran intensifying crackdown on dual citizens? *Alarabiya*. Tilgjengelig fra <https://english.alarabiya.net/views/news/middle-east/2016/08/12/Why-is-Iran-intensifying-crackdown-on-dual-citizens-> [lastet ned 27. september 2024].
- U.S. Department of State (2023). *Iran 2023 Human Rights Report*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra https://www.state.gov/wp-content/uploads/2024/02/528267_IRAN-2023-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf [lastet ned 20. august 2024].
- UDI (u.å.-a). *Hvem gjør hva i returprosessen?* Oslo: UDI. Tilgjengelig fra <https://www.udi.no/retur/aktorene-i-returprosessen/> [lastet ned 19. august 2024].
- UDI (u.å.-b). *Returprogrammer og ordninger*. Oslo: UDI. Tilgjengelig fra <https://www.udi.no/retur/returprogrammer-og-ordninger/> [lastet ned 19. august 2024].
- UK Upper Tribunal (2016, 10.mai). *SSH and HR (illegal exit: failed asylum seeker) Iran CG [2016] UKUT 00308 (IAC)*. London: Upper Tribunal. Tilgjengelig fra <https://www.bailii.org/uk/cases/UKUT/IAC/2016/308.pdf> [lastet ned 19. august 2024].

UNODC, dvs. United Nations Office on Drugs and Crime (2019, 13. november). *UNODC in Iran increased Air Border Security Capacity of Iranian Law Enforcement*. Wien: UNODC.
Tilgjengelig fra <https://www.unodc.org/islamicrepublicofiran/en/unodc-in-iran-increased-air-border-security-capacity-of-iranian-law-enforcement.html> [lastet ned 20. august 2024].

7.2 Muntlige kilder

Ansatt ved flyplassen i Teheran, videomøte juni 2024.

Diplomatkilde fra et europeisk land, e-post oktober 2020 og januar 2021.

IOM Iran, møte i Teheran november 2015 og e-post august 2024.

IOM Norge, telefonsamtale oktober 2020 og e-post januar 2023.

Irans ambassade i Oslo, telefonsamtale oktober 2024.

Juridisk kilde i Iran, e-post desember 2020.

MBZ Nederland, dvs. Ministerie Van Buitenlandse Zaken, Nederland, e-post 30. september 2020.

Migrationsverket, Sverige, e-post 18. september 2020.

Norges tidligere spesialutsending i Iran, videosamtale oktober 2020.

UDI, e-post oktober 2020 og august 2024.

PU, telefonsamtale november 2020, møte mars 2024, e-post august 2024 og e-post november 2024.

Udlændingestyrelsen, Danmark, e-post 23. september 2020.

Vestlig diplomat i Teheran A, møte i Teheran november 2015.

Vestlig diplomat i Teheran B, e-post august 2024.